

בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סה סימן ט

ט א"ר יהודה בר סימון אברהם תבע זקנה אמר לפניו רבון העולמים אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה וכיון שעמד אברהם נתן לו זקנה, ואברהם זקן בא בימים, יצחק תבע יסורין אמר לפניו רבון כל העולמים אדם מת בלא יסורים מדת הדין מתוחה כנגדו מתוך שאתה מביא עליו יסורים אין מדת הדין מתוחה כנגדו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל, מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין וכיון שעמד יצחק נתן לו יסורים ויהי כי זקן יצחק ותכהין, יעקב תבע את החולי אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו, מתוך שהוא חולה שנים או שלשה ימים הוא מיישב בין בניו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל (בראשית מח) ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, א"ר לוי אברהם חידש זקנה, יצחק חידש יסורים, יעקב חידש חולי, חזקיהו חידש חולי שיתרפא, אמר לו העמדת אותו עד יום מותו אלא מתוך שאדם חולה ועומד חולה ועומד הוא עושה תשובה, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל, הה"ד (ישעיה לח) מכתב לחזקיהו מלך יהודה בחלותו ויחי מחליו, א"ר שמואל בר נחמן מכאן שהיה בין חולי לחולי חולי כבד משניהם

תורה תמימה בראשית פרק מח

א) הנה אביך חולה - תניא, עד יעקב לא הוי חולשא, אתא יעקב ובעי רחמי והוי חולשא, הנה אביך חולה שנאמר, ויאמר ליוסף ב"מ פ"ז א

תורה תמימה הערות בראשית פרק מח הערה א

א) לא נתבאר מאין מוכח זה מפסוק זה, ואפשר לומר ע"פ הנהוג במדות אנשים בעלי מדות להזהר לבשר בשורה רעה מפורש, וכשצריכים לזה מודיעים ברמז בהפוך הענין מאנשים אחרים, כדי שיבינו שאצל זה האיש המצב בהיפך, וכמו בריש פסחים ד' א' שאל ר' חייא לרב אם אביו קיים השיב לו שאמו קיימת והבין ר' חייא שאביו מת, והנה כאן הי' המגיד הזה - אפרים בן יוסף [ע' רש"י] שהי' בעל נמוס ודרך ארץ, וא"כ לא הו"ל לבשר ליוסף מפורש שאביו חולה אלא בענין נרמז, כמו שאם הי' מגיד לו שאחיו בריאים והי' מבין שאביו חולה, אך מכיון שעד יעקב לא הוי חולשא כלל לא הי' יוסף מבין מבשורה כזו שהוא חולה, אלא הי' חושב כי אביו מת, אחרי שעד אז היתה היפך הבריאות - המיתה, ולכן הי' מוכרח לומר מפורש שהוא חולה, וממילא מבואר שעד יעקב לא הוי חולשא כלל, ודו"ק.

- גם י"ל בטעם דרשא זו ע"פ מש"כ הרשב"ם בפי' תולדות בפסוק והנה תומים בבטנה ובפי' ויצא בפסוק והנה היא לאה, דעל כל דבר חידוש שלא הי' עד כה רגיל הכתוב לומר הנה, יעו"ש, ואנחנו הארכנו בכלל זה לעיל בפי' לך בפסוק הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, יעו"ש, וכאן אמר הנה אביך חולה, מבואר שהי' הענין דבר חדש. וע"ע השייך לאגדה זו בתוסי' ב"ב ט"ז ב'.

- ובטעם הדבר שביקש יעקב שתהיה חולשא פירש"י כאן כדי שיצוה לביתו, וכ"מ במ"ר, אבל בסנהדרין ק"ז ב' פירש כדי שיהא פנאי לכל אחד מבניו לבא ממקומו להיות אצלו בשעת מיתה, ולכאורה צ"ע פירש"י שלפנינו, כדי שיצוה, דהא ענין צואות מצינו עוד קודם יעקב, כמבואר בסנהדרין צ"א א' באברהם, ומבואר באגדות דשת צוה את בניו, ובפסחים ק"ג ב' איתא, חמשה דברים צוה כנען את בניו, וגם קשה, דהא צואה אפשר לעשות עודנו בחיים ובשלמות בריאותו.

ולכן נראה דכונת רש"י כאן ובסנהדרין אחת היא, והענין הוא, משום דכפי הנראה מפשטות הכתובים רצה יעקב אבינו להוכיח את בניו, וכ"מ במ"ר, ומבואר בספרי ר"פ דברים שאין מוכיחים אלא סמוך למיתה, ולכן רצה לדעת את עתו. ומש"כ רש"י כאן כדי שיצוה - היינו צואת דברי מוסר, וכמ"ש סוף הפרשה ויכל יעקב לצות את בניו, וקאי על הפרשה הקודמת דאיירי מדברים מוסרים, הרי דגם דברים מוסרים נקראו צואה. - והנה בגמרא לא נתבאר אופן המיתה קודם שביקש יעקב חולשא קודמת, רק בילקוט פי' לך רמז ע"ז מבואר שהיו מתים ע"י עטישה, והיינו שהי' אדם עוטש ונשמתו יוצאת מנחיריו [באופן שבאה לו כמש"כ ויפח באפיו נשמת חיים], ולכן המנהג כשאדם עוטש אומרים לחיים ולשלום, מפני שאז נחשב לשעת סכנה. ועיין ברכות נ"ג א', אין אומרים מרפא בביהכ"נ מפני בטול תורה, ופירש"י לאדם המתעטש רגילין לומר אסותא, עכ"ל, משמע דאינו מצד הדין אלא מנהג בעלמא, אבל בילקוט ומ"ר שם איתא הלשון חייב אדם בעטישה להודות להקב"ה וכו', וצ"ל דלהאדם עצמו הוא חיוב ולאחרים הוא מנהג מוסרי ודרך ארץ, והנה עכ"פ להמעטש עצמו הוא חיוב, וצ"ע שאין נוהגין כן, ויש אומרים בשעת עטישה לישועתך קויתי ה', ואולי זה הוא ממקור החיוב המבואר, אבל לא נתפשט מנהג זה